

(format amb EX- damunt *ardor*), poc difós però que deu ser antic: «el ganing-ganing de la campaneta i el cant del vicari --- *eixardoraven* de passada les dones», NOLLER, *La Febre d'Or*, II, 48; d'ací el derivat *aixar-daó*, que *AlcM* assenyala a Tremp [i d'altres han usat *aixardor*]. En *enardir* i els seus derivats han col·laborat l'arrel d'*ardent* i la d'*ardit* però ve sobretot d'aquest últim.

Arsia [1470],⁴ nom d'un dels mals usos soferts pels pagesos, provinent del nominatiu d'*arsio*, *-ionis*, 'acció de cremar': derivat bastant arrelat (si bé documentat tardanament) en oc.: 'incendi' bearn. «donin bone patz per tostem a la besiau de plagues, *arsias*, tales o malafeytes», a. 1278, Cartulari d'Ossau (AB, 57.35); prov. *àrsi* «aqueilo fado / que fai ferni --- / si calig-naire e, mau vòlento, / per un *àrsi* d'infer li rend desmemourià», «par une envie d'enfer», *Calendau* I, 29.7.

Arsura, oc. ant. «brûlure», va existir també en català, on apareix en sentit material en algun doc. rossellonès, segons sembla amb el sentit de 'carn cuïta o rostida': «tota carn que sia *arsura*, que -s vena a les taules del maseyl de la Plassa Nova --- e que-s vena la liura menys un dr.» a. 1308 (RLR VIII, 55: el sentit sembla més aviat 'carn per menjar cuinant-la' que correspondria bastant bé al participi de futur ll. AR-SURUS, -URA, -URUM).

El diccionari Aguiló i *AlcM* donen dos testimonis d'*arsura* 'ardor, vigor' en dos textos del S. xv —també Belv., com a antic—: els pagesos i pescadors de St. Pol de Mar usaven *ursura* en el sentit de 'eixarrement causat per excés de calors i escassetat de pluja o per vents molt secs (1927) i d'ells el prengué PCoromines (que l'usa també, si bé ho recordo, en alguna narració santpolenca, i): «quan una transmutació de valors s'ha produït en l'atmosfera humana, passen coses semblants a les que produeix un canvi de vent: allò que abans hauria fet ploure, ara asserena el cel, la humitat anterior es torna *ursura*, la fulla, abans mústiga, s'entendreix, la pols que cruïxia sota els teus peus ara és flonja i blana» (*Hist. d'aquest llibre*, en *Rev. de Valors del S. XIX*, p. 27). Ja no és tan segur que tingui relació amb això el que he sentit a Llombai (Val.): *assurat* 'de superfície dura' («el *peraire* és *asurat*», una menà de suro, 1962).⁵

D'ací en particular sembla venir bal. *alsurar* (que hom sol escriure *alçurar*, com si morfològicament fos possible un tal derivat del verb *alçar*) amb el significat d'irritar, sulfurar': «conta-mós què t'ha passat / per tenir tanta malícia / i dur el cap tan *alsurat*», PdA. ⁵⁰ Penya, *PoPop.*, p. 93; «el jove compareixia / --- / a festejar, com solia; / mes, repara consitós / que la porta era tancada / i sent, el cor ja felló, / que traquent ella, *alsurada* / el cap per l'alt finestró, / li tira una fisconada», Guasp, *IdOr.* IX, 138; Torres, *Costa* ⁵⁵ i *Llobera*, 38; «no hi ha ventijol que rissi la mar, llavors arriba aquell, imperceptiblement, refrescant-les i casi bé *s'ulsura* la mar tranquil·la», Arx. Lluís Salvador, p. 112; un poc més alterat fonèticament a Eivissa: «—Vaja si ho sabré! Com dos i dos fan qua-⁶⁰

tre!... — Tota *atzurada*, s'entregà a can Jaume», Castelló, *Rond. Eiv.*, 73. Ja Moll (AORBB I, 1928, 198) reconeix essencialment l'origen real en dir que ve d'ARSURA encreuat amb ALTARE: influència prou, però ací no hi ha hagut gaire més encreuament que en la ment dels autors de la falsa «ortografia» *alçurar*.

Des d'*ardere* no hi ha derivació etimològica del ll. *ardūus* 'alt', 'inaccessible, difícil', car en l'origen no tenien res a veure; però és de creure que ja els romans i en tot cas els medievals i moderns el van prendre per un derivat d'*ardere*; al català ha passat només com a rigorós llatanisme [*ardu*, 1387, *AlcM*; *ardu*, 1695, Lacav.; 1757, *DTO.*]. És curiós, però, i interessant de veure que el mot degué pertànyer al llatí parlat dels nostres Pirineus tenint en compte el gran nombre de compostos formats amb aquest adjectiu en la toponímia de la zona Pallars-Aran-Ribagorça, en particular el grandió i elevat *Montardo* (2830 alt.)⁶ entre Arties i la Vall de Boí (que alguns bàrbars, estrangers, han escrit de vegades desfigurant en *Montarto*, forma que no ha dit mai ningú a la Vall d'Aran ni en el vessant català); l'*Estanyardo* en el terme d'Alós, estany important al capdamunt d'una vall extraordinàriament rosta; les *Picardes* dos pics encrats entre Espot i Llessú (< *Piques-Ardes*); les *Panyardes* (< *peny-*) en un país alt i penyalós en el terme d'Aneto; veg. *cellarda* a l'article *CELLA*; *Arduix* llogaret edificat en un portell, quasi estimbat dalt de la serra, entre Civís i Aós, probt. de ARDUUM OSTIUM 'portella escarpada'. *Arduiat* [1409].

¹ Inclús en gascó: «avén cremat et *argut* ung vejou», a. 1457, *Cartulari d'Ossau*, B, 270. — ² Per a la popularitat d'aquesta arrel en el llatí vulgar hispànic, convé tenir en compte que ARDOR, -OREM, s'ha conservat també (amb dissimilació de la primera R) en el basc biscaí *adore* «ánimo, fuerza vital» (ja en un biscaí de llenguatge tan genuí com Mogel, any 1881); encara que Azkue i altres bascos no vulguin creure en aquesta etimologia, m'escrivi Mitxelena (1970) que ell tampoc no en dubta; i amb més extensió dialectal *ardura* «cuidado, diligència, providència», que és també nav., lab., etc. — ³ Observem que el castellà, on tots dos verbs s'han mantingut bé, és precisament la llengua romànica on tot seguit desapareixen els participis i perfets forts en -sus i -sr, i per tant no s'hi podia fer sentir l'amenaça homonímica. — ⁴ En lloc d'*arsia* també s'havia usat *arsina* amb el mateix significat (Balari, *Orig.*, 519), Alart (*InvLCat.*) en dóna exs. des de 959, *Hist.* — ⁵ *Asura* i *asurar* mots rars en castellà [fi S. XVI], G. de Diego, *RFE* xv, 239. — ⁶ Estrictament «*Montardo d'Aran*», perquè molts ho han dit també de la serrada dels Besiberris (3013 alt.) distingint-la com *Montardo de Caldes*.

Ardiaca, ardiacolat

Ardiens 'vestidura morisca' (Muntaner) i *ardessa* 'seda ordinària': ¿potser variants d'*aldira*/ALIFARA? (**aldibels* dissimilat en **aldihens*/ardibels i en-